

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi: 24.04. 2021

Kabul Tarihi: 04.06. 2021

Article Type: Research article

Submitted: 24.04. 2021

Accepted: 04.06. 2021

İnan YILMAZ¹

TÜRK MODERNLEŞMESİNE BİR ÖRNEK: BURHANIYE HALKEVİ VE FAALİYETLERİ

Öz: 19 Şubat 1932 tarihinde kurulan Halkevleri, cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte başlayan Türk modernleşme atılımlarının toplum tabanında kabul görmesi amacıyla faaliyet yürüttü ve cumhuriyet düzeninin getirdiği köklü yeniliklerle toplum arasında köprü vazifesi gördü. Yıldan yıla memleketin dört bir yanına yayılarak sayılarını giderek arttırdı. Burhaniye’de Halkevi faaliyetleri, 21 Şubat 1937 tarihinde Burhaniye Halkevi’nin kurulması ile başladı. Burhaniye Halkevi; Dil, Tarih - Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Kütüphane- Yayın ve Köycülük olmak üzere yedi şubeye ayrılarak faaliyetler yürüttü. Sosyal sınıf fark etmeksizin toplumun bütün kesimlerine temas ederek geniş kapsamlı kültürel etkinlikler icra eden Burhaniye Halkevi, cumhuriyetin kuruluş prensipleri ve Türk modernleşmesinin getirdiği yeniliklerin halk ile tanıştırılmasında önemli bir vazife üstlendi. Burhaniyeli vatandaşlar, Halkevi’nin çoğu çalışmasına yoğun ilgi gösterdi. Burhaniye Halkevi, Halkevleri’nin resmen kapatılış tarihi olan 11 Ağustos 1951 tarihine kadar çalışmalarına devam etti. Bu çalışma Burhaniye Halkevi’nin kuruluşu ve

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, inannyilmaz@yahoo.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2088-3157>

İnan YILMAZ

Türk Modernleşmesine Bir Örnek: Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

faaliyetlerine odaklanacaktır. Çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Halkevleri yayınları, dönemin gazeteleri ile konuyla ilgili tetkik eserlerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Burhaniye, Halkevleri, Burhaniye Halkevi, Modernleşme.

An Example of Turkish Modernization: Burhaniye Community Center and its Activities

Abstract: People's Houses, founded on February 19, 1932, operated on the community base of Turkish modernization with the foundation of the republic. In addition, it served as a bridge between the society and the radical innovations brought by the republic. People's Houses have increased in number all over the country over time. The activities of the Community Center in Burhaniye started with the establishment of the Burhaniye Community Center on February 21, 1937. Burhaniye Community Center was divided into seven branches, namely Language, History - Literature, Fine Arts, Representation, Sports, Social Aid, Library-Publishing and Ruralism. Burhaniye People's House carried out wide-ranging cultural activities by reaching all segments of the society regardless of social class. In addition, Burhaniye Community Center played an important role in explaining the founding principles of the republic and Turkish modernization to the public. Citizens of Burhaniye showed great interest in many works of the Community Center. Burhaniye Community Center continued its activities until August 11, 1951, when the Community Centers were officially closed. This study will focus on the establishment and activities of Burhaniye Community Center. In this study, the Presidency Republic Archive, People's Houses publications, newspapers of the period and works related to this subject were used.

Keywords: Burhaniye, Community Centers, Community Center of Burhaniye, Modernization.

Giriş

Cumhuriyetin kuruluşunun ardından, Türkiye'nin siyasi, toplumsal ve kültürel yaşantısı, aralıksız süren modernleşme adımlarıyla birlikte hızla değişmeye başladı. Bu yenilik hareketlerinin canlı kalabilmesi ise toplum tabanında kabul görebilmesi ve topluma anlatılmasıyla mümkün hale gelecekti. Cumhuriyetin ilk yıllarında yeniliklerin halka benimsetilmesinde Türk Ocakları görev üstleniyordu². Türk Ocakları 1923 yılının sonunda ülkede yeniden örgütlenmeye başlamıştı. Ülke yönetimi, Türk Ocakları'nın yoğun teşkilatlanma girişimlerine destek veriyordu³. 1927 yılında Türk Ocakları'nın tüzüğünde bir değişiklik yapıldı ve Türk Ocakları büyük oranda Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kontrolü altında çalışmaya başladı. Mustafa Kemal, Türk Ocakları'nı CHF'nin programını halka tanıttak kültür kurumları olarak tanımlıyordu⁴.

1930'lu yılların başlarında denenen çok partili hayat CHF için öngörülemez sonuçlar üretmişti. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın keskin muhalefeti toplumsal tabanda CHF karşıtı bir kitlenin var olmasına sebebiyet veriyordu. Bu süreçten dersler çıkaran CHF yönetimi, ülkede kendi kontrolünü daha da arttırma yoluna gidecekti⁵. SCF'nin kapanmasından sonra Mustafa Kemal, yeni dönemin yol haritasını aynı hedefte olan tüm kuvvetlerin tek bir çatı altında birleşmesi olarak açıklıyordu⁶. Öte yandan Cumhuriyetin ilk yıllarında devrimlerin yılmaz savunucusu olan Türk Ocakları, 1920'li yılların sonlarında düşünsel olarak CHF ile aynı hedefler doğrultusunda ilerleyen bir kurum olmaktan uzaklaşmıştı⁷. Nihayet 10 Nisan 1931 tarihinde Türk Ocakları, kendini feshetti ve tüm taşınmazları CHF'ye devredildi. Türk Ocakları ile birlikte Mason Locaları gibi dernekler de faaliyetlerini sonlandırıyordu⁸. Tüm kuvvetlerin tek bir çatı altında toplanması fikrinin belirlediği bu süreçte, CHF kadroları dünyadaki eğitim ve kültür örgütlerini yakından takip etmekteydiler. Bu anlamda İsveç ve

² Sarınyay Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 303.

³ Üstel F. (2020). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 132, 133.

⁴ Arıkan Z. (1999). "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Atatürk Yolu Dergisi*,(6)23, 264.

⁵ Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 260-262.

⁶ Yetkin, Ç. (1983). *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*. Altın Kitaplar Yayınevi, 30

⁷ Çeçen, A. (2018). *Atatürk'ün Kültür Kurumları Halkevlere*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 98.

⁸ Özacun O. (1996). "Halkevlerinin Dramı", *Kebikeç*, (2)3, 90.

Türk Modernleşmesine Bir Örnek: Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

Çekoslavakya'daki kurumlar hakkında raporlar hazırlatıldı ve özellikle Çekoslavakya'daki Sokol örgütleri üzerinde duruldu. Ardından Milli Eğitim Bakanı başkanlığında ve dönemin aydınlarından oluşan bir heyet toplanarak Halkevleri'nin temeli atıldı. 10-18 Mayıs 1931 tarihlerinde gerçekleşen CHF Üçüncü Büyük Kongresinde Halkevleri'nin kurulması kararlaştırıldı⁹.

19 Şubat 1932'de Halkevleri ülke genelinde kuruluşunu ilan etti¹⁰. Ülkede ilk kurulan Halkevleri İstanbul, Ankara ve ardından Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun Halkevleri'ydi¹¹. Bunun yanı sıra Halkevi kurulması açısından yetersiz bulunan köy ve kasabaların Halkevi faaliyetlerinden mahrum kalmaması için Halkodaları açıldı¹². Halkevleri kuruldukları yerlerde faaliyetleri açısından farklı kollara ayrılarak şube şube hizmet verdiler. Bu şubeler Tarih, Dil ve Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Yayın Şubesi, Köycülük Şubesi ve Müze ve Sergi Şubesi'ydi¹³. 1932 ile 1942 yılları arasında toplamda 389 Halkevi, 217 Halkodası kuruldu. 1942 yılından 1948 yılına kadarki süreçte Halkevi sayısı 469'a, Halkodası sayısı ise 4261'e ulaştı¹⁴. 1949 yılına gelindiğinde ise toplam Halkevi sayısı 474'ü, Halkodası ise 4306'yı buldu¹⁵. Halkevleri'ne üye olabilmek için tek şart yüreğinde memleket sevdası taşımaktı. Yalnızca Halkevi idare heyetinde ve şube yönetimlerinde görev alacaklar için CHF üyesi olma zorunluluğu söz konusuydu¹⁶. Kurulduğu 1932 yılından itibaren milyonlarca vatandaş Halkevi faaliyetlerinden istifade etti¹⁷.

---

⁹ Uluskan S.B. (2017). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 42, 43.

¹⁰ "Halkevleri Bugün Büyük Merasimle Açılıyor" *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Şubat 1932, 1.

¹¹ C.H.P. *Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942* (1942). Ankara: Alaeddin Kırıl Basımevi, 3.

¹² C.H.P. *Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942* (1942), 17.

¹³ C.H.P. *Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942* (1942), 3.

¹⁴ C.H.P. *XVI Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları* (1948) Ankara: Ulus Basımevi, 26.

¹⁵ C.H.P. *17inci Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları* (1949) Ankara: Ulus Basımevi 7.

¹⁶ C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi* (1932). Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, 5.

¹⁷ C.H.P. *Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942* (1942), 32

Balıkesir’de Halkevi faaliyetleri 24 Şubat 1933’de Balıkesir Halkevi’nin açılmasıyla başladı¹⁸. Ardından Ayvalık ve Edremit Halkevi kuruldu. Bandırma ile Gönen’de Halkevi faaliyetleri de 23 Şubat 1936’da başladı. Sonrasında 19 Şubat 1938’de Sındırgı Halkevi kuruldu. Balya Halkevi ise 20 Şubat 1938’de faaliyete geçti¹⁹.

1. Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

Burhaniye Halkevi 21 Şubat 1937’de kuruldu²⁰. Kurulduğunda başkanı İbrahim Çakıroğlu idi.²¹ Halkevleri’nin kuruluş yıldönümü vesilesiyle Başkan İbrahim Çakıroğlu’nun çekmiş olduğu kutlama telgrafı, Kızılay gazetesinde yayımlanmıştı. Başkan Halkevleri’nin kuruluş yıl dönümlerinde řu ifadeleri kullanmaktaydı²²:

“Türk bütününiün en yüksek manasıyla maddi ve manevi kalkınmasında rol alan ve onu dünya üzerinde şerefli olarak tanıtma yolundaki vazifesine başlamak üzere olan Halkevleri’nden Burhaniye Halkevi mensupları řu anda duydukları büyük sevincin bahtıyarlığı içinde sonsuz saygılarla ellerinizden öper.”

Burhaniye Halkevi’nin açılış törenleri eski Türk Ocağı’nın büyük salonunda yapıldı. Bu salon aynı zamanda Halkevi’nin faaliyetleri için tahsis edilmişti. Törende açılış konuşmasını İbrahim Çakıroğlu gerçekleştirdi. Ardından Fahri Güney tarafından Halkevleri nizamnamesi üzerine bir konuşma yapıldı. Akşamunda Himmet’in Oğlu operati temsil edildi²³.

¹⁸ Tekdurmaz, B. (2004). *Balıkesir Halkevi Çalışmaları ve Kaynak Dergisinin Sistematik İndeksi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 32.

¹⁹ Taşdemir, S. (2017). “Halkevlerinin Taşradaki Yansımalarına Bir Örnek: Ayvalık Halkevi”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 220.

²⁰ *Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, 490.01.981.805.1.

²¹ “Burhaniyede Çocuk Bayramı İyi Geçti” *Tan Gazetesi*, 5 Mayıs 1938, 8.

²² “Halkevleri Bayramı Dolayısıyla” *Kızılay Gazetesi*, 21 Şubat 1937, 1.

²³ “Bürhaniyede Halkevi Merasimle Açıldı..”, *Türk Dili*, 28 Şubat 1937, 1.

Burhaniye Halkevi maddi gücünü hususi idare ve belediyeden sağlamaktaydı²⁴. Halkevi'nin belediyeden ve hususi idareden aldığı ödeneklerle 1939 yılındaki toplam bütçesi 720 lira idi²⁵. 1940 yılında belediye bütçesinden Halkevi'ne 400 lira, hususi idare bütçesinden ise 800 lira yardımda bulunulmuştu. Halkevi'nin 1940 yılındaki toplam bütçesi 1200 liraya ulaştı²⁶. 1942 yılında belediye bütçesinden Halkevi'ne yardım gelmezken hususi idare bütçesinden ise 600 liralık yardım yapıldı²⁷. 1943 yılında belediye bütçesinden 100 lira hususi idare bütçesinden 800 lira yardım yapılmış olup Halkevi'nin toplamda 900 liralık bir bütçesi oluşmaktaydı²⁸.

2. Burhaniye Halkevi Şubeleri ve Faaliyetleri

Burhaniye Halkevi'nin Dil-Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Yayın ile Köycülük olmak üzere 7 şubesi vardı²⁹.

2.1. Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi

Dil Tarih ve Edebiyat Şubeleri'nin temel amacı, kuruldukları yerde vatandaşların dil, tarih ve edebiyat hususundaki genel bilgilerini geliştirmek amacıyla çalışmalar yapmak ve dil, tarih ve edebiyata merak duyan gençlerin bu alanlara teşvikini sağlamaktı³⁰. Burhaniye Halkevi, Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi'nde 31 Aralık 1937 itibariyle 1 adet toplantı yapılmıştı³¹. 13 Ekim 1945 tarihinden itibaren ise şubenin 15 erkek 4 kadın toplamda 19 üyesi bulunmaktaydı³².

---

²⁴ CCA, 490.01.1475.24.1

²⁵ CCA, 490.01.1475.24.1

²⁶ CCA, 490.01.1475.24.1

²⁷ CCA, 490.01.1475.24.1

²⁸ CCA, 490.01.1475.24.1

²⁹ CCA, 490.01.981.805.1.

³⁰ C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi* (1932), 10

³¹ CCA, 490.01.985.805.1

³² CCA, 490.01.1036.984.1.

2.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Güzel Sanatlar Şubeleri'nin temel amacı müzik, resim, heykel gibi alanlarda çalışmalar yürütmek, sanatçı ve amatörleri bir araya toplamak ve hüneri olan gençlerin nn amaktı³³. Burhaniye Halkevi'nin faaliyet raporlarına göre Güzel Sanatlar Şubesi'nin müzik kolunun açılması řu sözlerle ifade ediliyordu³⁴:

“Ar (güzel sanatlar) kolunun ancak müzik Őubesini aabildik. Bu memleketteki genç kapasiteleri yetiştirmek yolunda çok önemli oldu. İlk açılış gününde yazılan 35 genç arasında evvelce müzikle uğraşanlar ve hiç uğraşmayanlar A ve B bölümleriyle 2 gruba ayrıldı. Haftanın muayyen günlerinde bu gruplar muayyen saatlerle çalıştırılmaya başlandı. Çok az zamanda elde edilen sonuç şayani memnuniyettir. Evvelce müzikle meşgul olanlar 15 gün geçmeden muntazam konserler vermeye başladılar. Acemiler de büyük bir hızla ilerlemeye başladılar.”

1937 yılının sonlarında Güzel Sanatlar Şubesi'nin 36 erkek 5 kadın ile birlikte toplam 41 yesi bulunmaktaydı. 1937 yılında Güzel Sanatlar Şubesi'nin yönetimi 17 kez toplanmıştı ve bu toplantılara 49 kişi katılmıřtı³⁵. Burhaniye'de müziğe ilgisi olan gençlerin eğitimini sağlamak ve onları müziğe kazandırmak, Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi'nin üstlendiği önemli bir vazifeydi. Bu anlamda Halkevi bünyesinde müzik kursları düzenlendi. Müzik derslerini alan gençler A ve B olmak üzere iki sınıfa ayrılıyorlardı ve belirli bir program dhilinde dersler alıyorlardı. Bu derslere 16 talebe devamlı olarak katılmaktaydı³⁶. Güzel Sanatlar Şubesi, düzenlediği konserlerle modern müziği Burhaniye ile tanıştırıyordu. 7 Mart 1937 gecesi kişlık sinemada 400 kişi karşısında müzik konseri verdi. 22 Mart 1937 gecesi kişlık sinemada 9 kişi tarafından 400 kişiye 9 parçalık bir konser düzenlendi. 4 Nisan 1937 günü kişlık sinemada 7 kişi tarafından 350 kişiye ulusal ve uluslararası olmak üzere 12 parça müzik çalındı. 22 Nisan 1937 gecesi kişlık sinemada 7 kişi tarafından 300 kişiye 9 parçalık ulusal ve uluslararası müzik parçaları dinletildi. 21 Haziran 1937'de Kızılay gecesi vesilesiyle bir konser tertip edildi ve 600 seyirciye halk türküleri ve seçme parçalar dinletildi. 26 Haziran 1937 günü Temsil Şubesi ile müşterek Skt-u Hayal piyesi müzikal olarak

³³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi (1932), 10

³⁴ CCA, 490.01.981.805.1.

³⁵ CCA, 490.01.981.805.1.

³⁶ CCA, 490.01.981.805.1.

İnan YILMAZ

Türk Modernleşmesine Bir Örnek: Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

oynatıldı ve 500 kişiden fazla Burhaniyeli bu etkinliğe katılım gösterdi. 27 Temmuz 1937 gecesi öğrenciler adına verilen konserde öğrenciler tarafından çalınan parçalar dinlendi. 5 Eylül 1937'de 450 kişinin katıldığı seçme parçalardan oluşan bir konser tertip edildi³⁷.

Modern müzik konserlerinin yanında, Anadolu'nun kendine has oyun havalarını da unutmayan şube, düzenlediği oyun havaları etkinlikleriyle Burhaniyelilere unutulmaz dakikalar yaşatmıştı. 21 Ağustos 1937 gecesi Temsil Şubesi'nin düzenlediği piyesin aralarında Anadolu havaları çalındı. Bu etkinlik 400 kişiden fazla Burhaniyeliye hitap etmişti. 30 Ekim 1937'de ise Anadolu havaları konseri tertip edildi³⁸. 1945 yılında milli günlerde halk oyunları ve halk türküleri etkinlikleri düzenlendi. Halkevi hoparlörleri vasıtasıyla okulda öğrenim gören gençler tarafından hazırlanan halk türküleri ve koroları neşredildi³⁹.

Güzel Sanatlar Şubesi, kaza merkezindeki etkinliklerinin yanı sıra civar köylerdeki vatandaşların güzel sanatlar faaliyetlerinden mahrum kalmaması için köylere giderek etkinlikler düzenlemişti. 10 Temmuz 1937 günü Karaağaç köyünde temsil ve Köycülük Şubesi ile birlikte müşterek İnsan Sarrafı isimli müzikal komedi oyunu 600 kişiden fazla köylüye hitap etti⁴⁰.

Ulusal günlerde günün anlam ve önemini belirten etkinlikler düzenlemek şubenin bir diğer göreviydi. 23 Nisan 1937'deki Çocuk Bayramı'nda Gömeç'te 300 kişi karşısında 7 kişi tarafından ulusal parçalardan ve çocuk rontlarından oluşan bir gösteri tertip edildi. 26 Nisan 1937 gecesi ilkökul talebelerinin verdiği müsamerede 8 kişi tarafından 250 kişiye 5 parça ulusal müzik ve çocukların rontları çalındı. 19 Mayıs 1937'deki Atatürk Günü'nde yazlık bahçede 600 kişi karşısında 7 kişi tarafından İnsan Sarrafı operatinin parçaları çalındı⁴¹.

İstiklal Marşı ve diğer milli marşların halk arasında bilinebilmesinde Güzel Sanatlar Şubesi'nin yadsınamaz bir payı vardır. Şube, düzenlediği milli marş

---

³⁷ CCA, 490.01.981.805.1.

³⁸ CCA, 490.01.981.805.1.

³⁹ CCA, 490.01.1036.984.1.

⁴⁰ CCA, 490.01.981.805.1.

⁴¹ CCA, 490.01.981.805.1.

geceleleriyle Burhaniyelilere milli marşları eksiksiz bir şekilde öğretmeyi hedeflemiřti⁴².

2.3. Temsil şubesi

Halkevleri'nde Temsil şubeleri'nin temel amacı temsil sanatına ilgi duyan vatandaşları bir araya getirmek, bir temsil ekibi oluşturmak ve piyesler temsil etmektir⁴³. Burhaniye Halkevi Temsil şubesi'nin 1937 yılı itibariyle 21 erkek 3 kadın toplamda 24 üyesi vardı. 1937 yılında Temsil şubesi'nin yönetim toplantısı sayısı 15 iken bu toplantılara 40 kişi katılım sağladı⁴⁴. Temsil şubesi, faaliyetlerini yaz ve bahar aylarında "yazlık bahçe", kışın ve elverişsiz havalarda ise "kışlık sinema" isimli mekânlarda yürütüyordu⁴⁵.

Halkevi Temsil şubesi, düzenlediği temsil geceleriyle Burhaniye'nin sosyal hayatına renk katmaktaydı. Modern sahne sanatları Burhaniye'de Temsil şubesi sayesinde vücut buluyordu. şube, 15 günde bir temsil vermeye gayret etmişti. Halkevi'nin açılış töreninin yapıldığı 21 şubat 1937 gecesinde kışlık sinemada 350 kişiden fazla seyirci huzurunda Himmetin Oğlu opereti temsil edildi. 7 Mart 1937 gecesinde kışlık sinemada büyük bir kalabalık karşısında ve Ayvalık Halkevi bandosunun da teşrif ettiği bir gecede Kasırđa piyesi ile bir perdelik komedi müzikal tertip edildi. 22 Mart 1937 günü kışlık sinemada İstiklal piyesi temsil edildi⁴⁶. 27 Mart 1937'de Keçiborlu Himmet isimli bir oyun temsil edildi⁴⁷. 4 Nisan 1937 günü kışlık sinemada Türk Kanı isimli milli piyes temsil edildi. Bu piyese 350 kişiden fazla seyirci katıldı. 21 Nisan 1937 günü kışlık sinemada Deliler Hekimi isimli bir piyes temsil edildi ve bu piyese 300 kişiden fazla seyirci katıldı. 19 Mayıs 1937'de yazlık bahçede 600 kişi kadar seyircinin katıldığı bir programda İnsan Sarrafı temsil edildi. 21 Haziran 1937'de yazlık bahçede Kızılay haftasının başlaması vesilesiyle 600 seyirci karşısında Kızılay yararına bir perde

---

⁴² CCA, 490.01.981.805.1.

⁴³ C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi* (1932), 11

⁴⁴ CCA, 490.01.981.805.1.

⁴⁵ CCA, 490.01.981.805.1.

⁴⁶ CCA, 490.01.981.805.1.

⁴⁷ "Bürhaniye Halkevinin Verdiği Bir Temsil", *Türk Dili*, 31 Mart 1937, 2.

Türk Modernleşmesine Bir Örnek: Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

müzikal komedi etkinliği düzenlendi. 5 Eylül 1937'de Sana Kıyan Eller adında bir piyes temsil edildi ve 350 kişi katılım sağladı⁴⁸.

Temsil Şubesi, modern sahne sanatlarının yanında geleneksel Türk perde oyunlarına da önem vermişti. 25 Haziran 1939 akşamı Belediye Parkı'nda bir açık hava gösterisi düzenlendi ve burada halka Karagöz oyunu seyrettirildi⁴⁹.

Şube, yardım amaçlı konularda da görevler üstleniyordu. 1938 yılında Halkevi Temsil Şubesi'ne mensup gençler ile orta mektepte öğrenim gören öğrenciler Vatan ve Vazife piyesini temsil etmişlerdi. Piyesten elde edilen gelirler ise depremzedelere yardım için kullanıldı⁵⁰.

2.4. Spor Şubesi

Halkevleri'nde Spor Şubeleri'nin temel amacı vatandaşların spora ve beden terbiyesine olan ilgilerinin arttırılması ve teşvikiydi⁵¹. Burhaniye Halkevi Spor Şubesi'nin 1 öğretmeni vardı ve şubenin toplam 20 üyesi mevcuttu⁵². Spor Şubesi, Balıkesir'deki bazı spor kulüpleriyle sıkı temas kurarak spor etkinlikleri yürüttü. Bu faaliyetler oldukça dostane bir ortamda gerçekleştiği için birlikteliği ve dayanışmayı sağlıyordu. Aynı zamanda Balıkesir ve çevresindeki spor faaliyetlerinin gelişmesine önemli katkılarda bulunuyordu. Vatandaşların bu etkinliklere katılımı oldukça yoğun oluyordu. Örneğin 1937 yılında Ayvalık İdman Spor ile bir müsabaka düzenlenmişti. Bu müsabakada kazanan taraf 2-0'lık sonuç ile Ayvalık ekibi oldu. Bu karşılaşmayı 2000'e yakın seyirci takip etmişti⁵³. 18 Haziran 1937'de Ayvalık Akın Spor Kulübü'nün daveti üzerine Ayvalık'a gidilerek bir müsabaka tertip edildi. Maçın sonucunda 3-1 mağlup olundu. Maçı 2000 kişi takip etmişti. Oldukça dostane bir ortamda gerçekleşen bu müsabaka sonrası Ayvalıklı sporcular bir ziyafet düzenlediler. 2 Eylül 1937'de Ayvalık İdman Yurdu Kulübü ile bir müsabaka düzenlenmiş ve 5-1 mağlup olunmuştu⁵⁴. 1939 yılında ise Balıkesir'de futbol etkinliklerinin sürekliliğini

---

⁴⁸ CCA, 490.01.981.805.1.

⁴⁹ "Bürhaniyede Şehir Planının Tatbiki", *Türk Dili*, 2 Temmuz 1939, 1.

⁵⁰ "Burhaniyede Gençlerin Yardımı" *Tan Gazetesi*, 5 Haziran 1938, 8.

⁵¹ C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi* (1932), 11

⁵² CCA, 490.01.981.805.1.

⁵³ "Bürhaniye Halkevinin Çalışmaları.." *Türk Dili*, 18 Mart 1937, 2.

⁵⁴ CCA, 490.01.981.805.1.

sağlayacak önemli bir adım atıldı. 5 yıl sürecek olan bir turnuva oluşturuldu. Bu turnuvada Karaağaç, Gömeç ve Burhaniye İdman Yurdu gibi Balıkesir temsilcileri vardı⁵⁵.

Şube, yalnızca Balıkesir'deki spor kulüpleriyle değil, diğler illerdeki spor kulüpleriyle de temas kuruyordu. Örneğın 23 Ağustos 1937 günü Bergama İdman Yurdu'nun daveti üzerine Bergama'ya gidilerek bir müsabaka düzenlenmişti. İki takım arasındaki müsabaka 1-1 berabere bitti⁵⁶. Bu yönüyle şube, şehirlerarası spor faaliyetlerinin gelişimine de katkı sağlıyordu. Köylerde sporun gelişmesi ve teşviki, Spor Şubesi'nin eğildiğı bir diğler konuydu. 8 Eylül 1937'de Burhaniye'deki tüm köylü gençlerin davetli olduğı ve yaklaşık 2000 kişinin katıldığı bir atletizm etkinliğı düzenlendi⁵⁷. 1938 yılının mayıs ayında köylerdeki spor faaliyetlerinin iyileştirilmesi için Pelitköy ve Karaağaç köylerine ziyarette bulunuldu⁵⁸.

2.5. Sosyal Yardım Şubesi

Halkevleri'nde Sosyal Yardım Şubeleri'nin temel amacı, güçten kesilmiş, malül, kimsesiz, ihtiyar, fakir, işsiz ve hasta kimselere yardımda bulunmaktı⁵⁹. Burhaniye Halkevi, Sosyal Yardım Şubesi'nin 1937 yılının sonunda 20 üyesi vardı. Bu şubenin 15 adet yönetim kurulu toplantısı yapılmıştı ve toplantılara katılan kişi sayısı 42'ydi. Umumi olarak yapılan 8 toplantıya ise 92 kişi katılmıştı. Şubenin sosyal yardımlarda kullandığı maddi kaynak, Halkevi'nin kendi parasal gücünün dışında gösterit, pehlivan ve deve güreşlerinden gelmekteydi. 1937 yılında düzenlenen bu etkinliklerde şube 450 lira kazanç sağlamıştı⁶⁰. Sosyal Yardım Şubesi, eğitim gören ve imkânı olmayan öğrencilerle yakından ilgilenmiş, onların maddi sıkıntılarının eğitimlerine yansımaması adına birtakım faaliyetlerde bulunmuştu. Ortaokulda 3, lisede 1 öğrenci okutulmak için bütçeye yeterli miktarda ödenek tahsis edilerek çocukların eğitimi sağlandı. 60 ilkokul

⁵⁵ "Burhaniyede Kupa Maçları" *Tan Gazetesi*, 3 Haziran 1939, 6.

⁵⁶ CCA, 490.01.981.805.1.

⁵⁷ CCA, 490.01.981.805.1.

⁵⁸ "Burhaniyede Köylerde Spor Temasları Yapılıyor" *Tan Gazetesi*, 26 Mayıs 1938, 8.

⁵⁹ C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi* (1932), 14

⁶⁰ CCA, 490.01.981.805.1

İnan YILMAZ

Türk Modernleşmesine Bir Örnek: Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

öğrencisine giyecek yardımı yapıldı. Bunlar elbise, ayakkabı ve çamaşırdan oluşmaktaydı. 12 ortaokul öğrencisine ayakkabı, elbise ve kitap yardımı yapıldı. 12 ortaokul öğrencisine ise para yardımında bulunuldu⁶¹.

Sosyal Yardım Şubesi, hastalara, işsizlere ve dar gelirlilere yardımda bulunuyordu. 220 hastanın tedavisine vesile olundu ve 40 kişinin ilaç reçeteleri ücretsiz karşılandı. Şube adına çalışmakta olan üyelerin desteğiyle ihtiyaç sahibi öğrencilerin ve yardıma muhtaç hastaların tespiti yapılarak doktor muayenesine tabi tutulmaları sağlandı. 20 kişiye para yardımında bulunularak ihtiyaçlarının giderilmesine çalışıldı. İşsiz olan 10 kişiye fabrika ve birtakım yerlerde iş bulunmasına vesile olundu⁶². Köylerdeki vatandaşların sağlığıyla yakından ilgilenen şube, 8 Mayıs 1937'de Zeytinpınarı, Şahinler ve Hisar köylerine bir doktor eşliğinde ziyarette bulundu. Hasta vatandaşlar ücretsiz muayene edilerek ilaçları ücretsiz karşılandı⁶³. 1938 yılında ise doktor eşliğinde Börezli, Büyükdere, Dutluca ve Kızıklı köyleri ziyaret edildi. Bu ziyaretlerde 25 hasta muayene edildi ve ilaçları ücretsiz verildi⁶⁴.

2.6. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Burhaniye Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin 1937'nin sonunda toplamda 23 üyesi bulunmaktaydı. Halkevi, vatandaşların okuma ihtiyacını karşılayabilecek 1500 kitaptan oluşan bir kütüphane kurmuştu. Bu kütüphane, Burhaniyelinin bilgiye erişimi için büyük bir hizmetti. 1937 yılında bu kütüphanede 769 kitap okundu. Bunun yanında kütüphane, Resmi Gazete ve Ulus Gazetesi abonesi idi⁶⁵. Kütüphanedeki kitap sayısı 1945 yılı itibarıyla 1700'ü bulmuştu⁶⁶. Kütüphane ve Yayın Şubesi, kütüphanecilik dışında bir de yayın faaliyetlerine önem verdi. Özellikle Burhaniye'nin tarihi, coğrafi yapısı, gelenek

---

⁶¹ CCA, 490.01.981.805.1

⁶² CCA, 490.01.981.805.1

⁶³ "Bürhaniyede Belediye Faaliyetleri İlerliyor" *Türk Dili*, 14 Mayıs 1937, 2.

⁶⁴ "Burhaniyede Yoksullara İlaç Verildi" *Tan Gazetesi*, 5 Haziran 1938, 8.

⁶⁵ CCA, 490.01.981.805.1

⁶⁶ CCA, 490.01.1036.984.1.

ve görenekleri üzerinde yoğunlaşan şube, 1939 yılında *Burhaniye* isimli bir kitap yayınladı⁶⁷.

Kütüphane ve Yayın şubesi ayrıca toplumu yakından ilgilendiren konularda bilgilendirme çalışmaları yürüttü. Burhaniye’de zehirli gazlardan nasıl korunulacağı hususunda kimyagerler tarafından halka bilgilendirmelerde bulundu⁶⁸.

2.7. Köycülük şubesi

Halkevleri’nde Köycülük şubeleri’nin temel amacı köylü vatandaşların hayat koşullarını iyileştirmek ve şehirli ile köylü arasındaki bağları gçlendirmektir⁶⁹. Burhaniye Halkevi Köycülük şubesi’nin 1937 yılında toplam 36 yesi vardı. Köycülük şubesi’nin 15 kez yönetim toplantısı gerçekleşti ve bu toplantılara 40 kişi katıldı. Ayrıca 10 kez de halka açık toplantılar yapıldı. Bu toplantılara da 110 kişi katıldı⁷⁰. Köylerde kültürel yaşamın gelişmesi, köylü vatandaşların kentte gerçekleşen etkinliklerden mahrum kalmaması Köycülük şubesi’nin temel vazifesiydi. Köycülük şubesi köylerde piyesler, konserler ve konferanslar tertip etti. Karaağaç köyünde İnsan Sarrafı piyesi 600 kişiden fazla köylüye izlettirildi ve Köycülük Halkevi isimli bir konferans tertip edildi. Civardaki köylerin katılımı da sağlanarak Gömeç nahiyesinde Sktu Hayal isimli resimli piyes oynatıldı. Büyükdere köyünde Güzel Sanatlar şubesi’nin de katılımıyla bir konser tertip edildi⁷¹.

şube, köylerde sportif etkinliklerin gelişebilmesine ve köylünün spora olan ilgisinin artmasına özel önem göstermişti. 1 Temmuz Denizcilik ve Kabotaj Bayramı’nda civar köylerden 1000’den fazla köylünün katılımıyla yüzme etkinlikleri tertip edildi. 8 Eylül 1937 günü Burhaniye’nin kurtuluşu vesilesiyle civar köylerden gelenlerin de katılımıyla bir atletizm müsabakası dzenlendi⁷².

---

⁶⁷ CCA, 490.01.1036.984.1.

⁶⁸ CCA, 490.01.981.805.1

⁶⁹ C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi* (1932), 19

⁷⁰ CCA, 490.01.981.805.1

⁷¹ CCA, 490.01.981.805.1

⁷² CCA, 490.01.981.805.1

Türk Modernleşmesine Bir Örnek: Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

Köycülük Şubesi'nin diğer bir hedefi de civar köylerde yaşayan köylülerin bir araya gelerek karşılıklı fikir alışverişi yapmalarını ve kaynaşmalarını sağlamaktı. 8 Eylül 1937 günü Burhaniye'nin kurtuluşu vesilesiyle her köyden iki mümessilin katılımıyla 100 köylünün davetli olduğu bir yemek tertip edildi⁷³. Köycülük Şubesi, Türk diline özel önem göstermekteydi. Köylerde Türk dilinin gelişmesi adına memurlar görevlendirilerek Türk dili hakkında bilgilendirmeler yapıldı⁷⁴. Köylerde yaşayan vatandaşların sağlıklarıyla da yakından ilgilenen şube, köylerden 260 kişinin muayenesini yaptırdı ve 50 hastanın ilaçları ücretsiz olarak temin edildi⁷⁵.

Çok partili yaşama geçişle birlikte CHP'ye muhalif konumda olan DP, Halkevleri'ni CHP'nin yan kuruluşları olarak eleştirmeye başlamıştı⁷⁶. Bu konu CHP içerisinde de tartışılmış hatta Halkevleri'nin CHP'den bağımsız kurumlar olarak faaliyet göstermesi için çalışmalar yürütülmüştü. Ancak bu çalışmalarda başarı elde edilemedi⁷⁷. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesinden sonra, CHP ve Halkevleri arasındaki bağlantı ve CHP'nin Halkevleri üzerinden edindiği mal varlığı iktidar partisi tarafından sık sık dile getirildi ve bu kurumların kapatılması yönünde bir kamuoyu oluşturuldu⁷⁸. Ardından 8 Ağustos 1951 tarihinde TBMM'ye bir kanun teklifi sunuldu. TBMM'de görüşülerek yasalanan kanun teklifi 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlandı. Böylece Halkevleri resmen kapatıldı⁷⁹. Söz konusu yasayla birlikte Burhaniye Halkevi de tüm yurttaki Halkevleri gibi faaliyetlerine son verdi.

Sonuç

---

⁷³ CCA, 490.01.981.805.1

⁷⁴ CCA, 490.01.981.805.1

⁷⁵ CCA, 490.01.981.805.1

⁷⁶ Özdemir, Y., Aktaş, E. (2011). "Halkevleri 1932'den 1951'e". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (45), 259.

⁷⁷ Çeçen, 98.

⁷⁸ Obuz, Ö. (2015). "Halkevlerinin Kapatılmasının Türk Basınına Yansımaları". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 501-502.

⁷⁹ Çakmak, F. (2015). "Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması". *History Studies Journal of History*, 7(3),9.

Yeni kurulan cumhuriyetin getirdiği modern ve çağdaş yaşam biçiminin halka tanıtılması, toplumun yeniliklere ayak uydurabilmesi ve kültür birikiminin artırılması amacıyla 19 Şubat 1932 ve 11 Ağustos 1951 tarihleri arasında faaliyet veren Halkevleri ülke çapında birçok çalışma yürüttü. Bu çalışmaların bir örneği de Burhaniye’de yürütüldü.

Dil-Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Yayın ile Köycülük olmak üzere 7 şubesiyle birlikte Burhaniye Halkevi, Burhaniyelileri Türk devriminin bütün yönleriyle buluşturan öncü bir kurumdu. Düzenlediği konserler ve temsillerle Burhaniyelilere unutulmaz dakikalar yaşattı. Futbol, atletizm ve yüzme etkinlikleriyle gençlerin spora olan ilgisini arttırmaya çabaladı. Burhaniye civarındaki köylere düzenlediği gezilerle vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirilmeye çalıştı. Aynı zamanda kaza merkezinde düzenlediği temsil ve konserleri köylere de ulaştırdı. Böylelikle köylü vatandaşların bu sosyal faaliyetlerden mahrum kalmamasını sağladı. Yürüttüğü sosyal yardım faaliyetleriyle Burhaniye’de yoksul, kimsesiz, hasta ve işsiz vatandaşların yanbaşındaydı. Bünyesinde teşkil ettiği Halkevi Kütüphanesi ile vatandaşların bilgi birikimini arttıran önemli bir merkez haline geldi. Burhaniye'nin tarihi ve kültürel geçmişine de oldukça önem gösteren Burhaniye Halkevi, yörenin tarihini, gelenek ve göreneklerini araştırarak Burhaniye isimli bir kitap eser meydana getirdi. Bu yönleriyle Burhaniye Halkevi, faaliyette olduğu dönem içerisinde Burhaniye'nin sosyal yaşantısını canlandıran, Burhaniye'nin modern bir cumhuriyet yaşantısına sahip olması için canla başla çalışan önemli bir kültür kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnan YILMAZ

Türk Modernleşmesine Bir Örnek: Burhaniye Halkevi ve Faaliyetleri

Kaynakça

1. Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.01.981.805.1

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.01.1036.984.1

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.01.1475.24.1

2. CHP Halkevi Neşriyatları

C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi (1932). Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-194 (1942). Ankara: Alaeddin Kırıl Basımevi.

C.H.P. XVI Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları (1948) Ankara: Ulus Basımevi

C.H.P. 17inci Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları (1949) Ankara: Ulus Basımevi

3. Gazeteler

“Halkevleri Bugün Büyük Merasimle Açılıyor” *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Şubat 1932, 1.

“Halkevleri Bayramı Dolayısıyla” *Kızılay Gazetesi*, 21 Şubat 1937, 1.

“Burhaniyede Çocuk Bayramı İyi Geçti” *Tan Gazetesi*, 5 Mayıs 1938, s.8.

“Burhaniyede Kupa Maçları” *Tan Gazetesi*, 3 Haziran 1939, 6.

“Burhaniyede Köylerde Spor Temasları Yapılıyor” *Tan Gazetesi*, 26 Mayıs 1938, 8.

“Burhaniyede Gençlerin Yardımı” *Tan Gazetesi*, 5 Haziran 1938, 8.

“Burhaniyede Yoksullara İlaç Verildi” *Tan Gazetesi*, 5 Haziran 1938, 8.

“Burhaniyede Belediye Faaliyetleri İlerliyor” *Türk Dili*, 14 Mayıs 1937, 2.

“Burhaniye Halkevinin Çalışmaları..” *Türk Dili*, 18 Mart 1937, 2.

“Burhaniyede Halkevi Merasimle Açıldı..” *Türk Dili*, 28 Şubat 1937, 1.

“Burhaniye Halkevinin Verdiği Bir Temsil”, *Türk Dili*, 31 Mart 1937, 2.

“Burhaniyede Şehir Planının Tatbiki”, *Türk Dili*, 2 Temmuz 1939, 1.

4. Kitaplar, Makaleler ve Tezler

- Arıkan Z. (1999). "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Atatürk Yolu Dergisi*,(6)23, 261-281
- Çakmak, F. (2015). "Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması". *History Studies Journal of History*, 7(3), 1-21.
- Çeçen, A. (2018). *Atatürk'ün Kültür Kurumları Halkevlere*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Obuz, Ö. (2015). "Halkevlerinin Kapatılmasının Türk Basınına Yansımaları". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 499-515.
- Özacun O. (1996). "Halkevlerinin Dramı", *Kebikeç*, (2)3, 87-96
- Özdemir, Y. , Aktaş, E. (2011). "Halkevleri 1932'den 1951'e". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (45), 235-262.
- Sarıay Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, İstanbul: Ötüken Yayınları
- Taşdemir, S. (2017). "Halkevlerinin Taşradaki Yansımalarına Bir Örnek: Ayvalık Halkevi". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 215-238.
- Tekdurmaz, B. (2004). *Balıkesir Halkevi Çalışmaları ve Kaynak Dergisinin Sistematik İndeksi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uluskan S.B. (2017). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- Üstel F. (2020). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yetkin, Ç. (1983). *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.